

habeant effectum, quamvis indulgentia invalida sit. Videntur enim consequenter hæc omnia esse invalida, tum propter similitudinem rationis, tum etiam quia omnes hi favores conceduntur in ordine ad indulgentiam; ergo si illa est nulla, etiam ipsi; nam accessorum sequitur principale; ergo ubi principale nihil est, accessorum etiam cessat. Dicendum nihilominus censeo, omnia, quæ ex vi talium facultatum fiunt, quantum est ex hoc capite valide fieri. Ratio est, quia hæc omnia præcise pendent ex jure humano, seu ex voluntate Pontificis; ut, verbi gratia, quod hic sacerdos possit confessiones hujus vel illius poenitentis audire, quod possit dispensare in votis, quod tales casus sint, vel non sint reservati, et similia. Hæc enim omnia per voluntatem Pontificis limitari possunt, vel extendi, aut delegari; sunt ergo omnia valida, etiamsi ex sola voluntate sine alia causa fiant. Et ideo longe diversa ratio est de illis, et de indulgentia. Neque etiam obstat, quod simul cum indulgentia concedantur, vel propter illum; nam interdum se habent mere concomitantia seu accumulative, et tunc nulla est omnino ratio dubitandi, ut quando conceditur facultas audiendi sacrum tempore interdicto, vescendi lacticiniis tempore prohibito, et similia. Aliquando vero videntur concedi in ordine ad indulgentiam, ut homo facilius se disponat ad illam obtinendam, et de his procedit ratio dubitandi; sed nullum scrupulum ingerere debet, quia licet intentio Pontificis revera sit unum concedere in ordine ad aliud, non tamen vult, ut valor indulgentiae sit conditio necessaria, sed absolute vult utrumque, et in utroque vult operari quantum potest, quamvis ad unum moveatur ex intentione alterius; quia vero plus potest circa dispositionem, quam circa ipsam formam (ut sic dicam), ideo fieri potest ut una concessio sit valida sine alia. Atque hinc sequitur, absolutionem a reservatis, vel dispensationem in voto, etc., factam ex vi talium privilegiorum, esse validam. Dico autem, *Quantum est ex hoc capite*, quia oportet ut alia necessaria concurrant, ut, verbi gratia, quod dispensatio in voto fiat ex legitima causa, quod absolutio a reservatis fiat cum debita dispositione, et similia; nam in hoc sensu datur talis facultas, neque aliud intendit Summus Pontifex, nec potest, quia hæc jam attingunt jus divinum. Potest enim Papa pro suo arbitrio, sine alia causa concedere alicui facultatem dispensandi vota, non tamen potest ei con-

cedere facultatem dispensandi vota sine causa, cum neque hoc modo possit ipse Pontifex illa dispensare.

SECTIO III.

Utrum ad indulgentiae valorem requiratur causa non solum justa, sed etiam proportionata.

1. Prima sententia. — **Prima ratio.** — **Alia ratio.** — Prima opinio est, omnem indulgentiam, quæ conceditur ex causa pia, quæcumque illa sit, validam esse omnino seu integre. Hæc videtur fuisse opinio D. Thom., in 4, d. 20, q. 1, art. 3, q. 2, ubi dicere videtur, quantitatem effectus indulgentiae non commensurari quantitatibus seu gravitati causæ; sed quantacumque sit indulgentia, totam esse validam, si causa sit pia, etiamsi sit minor. Et in solut. ad 1, ait: *Si Prelatus inordinate concedat indulgentias, ita ut homines quasi pro nihilo ab operibus penitentiae revocentur, peccat, inquit, faciens tales indulgentias, nihilominus quis plenam indulgentiam consequitur.* Eadem sententia tribuitur Bonav., d. 20, q. 6; et ibidem Rich., art. 5, q. 1; et idem sentit Dur. ibi, q. 4; Palud. vero, q. 4, art. 1, conc. 1, adhibet limitationem, *nisi quis sciens et rident procuret talem indulgentiam, ad quam causa sufficiens non concurredit.* Tenet etiam Suppl. Gabr., d. 45, q. 3, art. 1, in princ., et a. 3, concl. 12, corol. 7. Idem sentit Angel., verb. *Indulgenc.*, n. 2; Sylvest., n. 3; et Michael Medina, tract. de Indulg., q. ult., in fine. Fundamentum maxime videtur sumi ex Ecclesiæ consuetudine; nam videmus pro eadem causa majorem vel minorem indulgentiam concedi, et sæpe etiam pro levi causa amplam indulgentiam, ut Pontifex sola benedictione sua aliquando concedit indulgentiam plenariam omnibus presentibus, quia interdum est infinitus populus; non est autem pius, neque tutum dicere has indulgentias temere concedi, vel Pontifices decipi, aut velle decipere; ergo. Ratio vero reddi potest, quia si semper esset necessaria causa adæquata, et parvus esset favor, et difficillimum esset punctum æquitatis attingere; ergo satis est, quod concurrat pia et justa causa, ut Pontifices possint valide suo arbitratu indulgentiam taxare. Quod tandem confirmat D. Thom., quia thesaurus Ecclesiæ est principalis causa hujus remissionis, præsertim quatenus continet abundantiam meritorum Christi; intentio autem Christi et Sanctorum sufficienter servatur per hoc, quod ratio dispensationis

seu indulgentiae pertineat ad Dei honorem, et quæ per indulgentiam conceditur, et non aliter; quem sensum videntur intendere dicti auctores. Nam inter conditiones requisitas ad effectum indulgentiae duas ponunt, scilicet, discretionem, et justam existimationem, ut per discretionem discernat quis, pro quanto velit exonerari a tanto reatu, seu a tanta penitentia sacramentali; per justam vero existimationem tantum recompensem, quantum ei dimittitur. Verumtamen in hoc etiam sensu improbabilis est sententia, eamque merito D. Thomas et omnes posteriores rejiciunt. Primo, quia hoc modo nihil conceditur per indulgentiam; nam, si necesse est me facere justam recompensationem, quid mihi liberius donatur? Secundo, quia interdum tam levia opera expetuntur ad lucrandas indulgentias etiam plenissimas, ut ea non possint esse sufficientia ad compensandum, seu per solendum secundum justam estimationem totum debitum, quod per indulgentiam remittitur, etiamsi ex maxima devotione fiant.

Unde Ecclesia concedens has indulgentias plane deciperet fidèles, quod est absurdum. Quanquam Altisiod. et alii dicant posse hoc concedi, si verbum *Decipit*, non dicat deformitatem, quia Ecclesia non mentitur, in quo significant Ecclesiam non decipere dicendo falsum, sed occultando verum. Sed errant valide, tum quia hoc ipsum est magnum inconveniens, cum Ecclesia ex officio tenetur veritatem aperire, præsertim in re morali, et adeo necessaria ad praxim; tum etiam quia illud non solum esset occultare verum, sed etiam dicere falsum, cum promittat indulgentiam plenariam per opus, per quod impossibile est illam consequi, idque non ex privata temeritate unius vel alterius personæ, sed ex communi usu et existimatione Ecclesiæ.

4. Secundus sensus. — **Impugnatur.** — **Verus sententiae sensus.** — Alio ergo modo intelligi potest illa discretio, et justa estimatione, non in ratione condigne solutionis vel compensationis per tale opus, sed solum in ratione cause motivæ et finalis, ita ut tale opus ex tali fide et devotione procedens censeatur condigna causa, et ratione illius tanta remissio concedatur, etiamsi aliqui per se non sufficeret ad integrum solutionem. Et in hoc rursus distinguendum est; nam si sit sensus oportere, ut tale opus tanta devotione, talibus circumstantiis fiat, ut per se solum contineat proportionatam causam indulgentiae, sic etiam probabilis sententia non est, quia causa indulgentiae non consistit in solo

3. Primus sensus posterioris modi. — **Improbatur.** — Sed rursus, circa hunc sensum oportet advertere variis modis posse intelligi, opus, ut procedit ex devotione lucrantis indulgentiam, posse sufficere ad hanc proportionem faciendam. Primo, si opus secundum justam existimationem æquivaleat remissione,

opere imposito ad indulgentiam luerandam, requirunt piam causam, sed etiam justam et rationabilem, ut patet ex Clem. VI, in extravag. *Unigenitus*, de Poenit. et remiss., et Leone X, in cit. ep. ad Cajetan., qui utuntur illa voce, *rationabilibus causis*. In Conc. autem Constant., sess. ult., Martinus V coniungit illa duo verba, *ex causa pia et justa*. Ex quibus sic argumentari licet. Nam, ut causa sit rationabilis, non satis est esse in se honestam, sed necesse est esse rationi consentaneam; nam recta ratio evitat quidquid improprietatum est. Unde Innoc. III, in dict. c. *Cum ex eo*, de Poenit. et remiss., superfluous indulgentias indiscretas vocat, id est, irrationabiles, easque ut perniciosas reprehendit; sunt autem superflue illae indulgentiae, quæ largius conceduntur, quam causa postulet, etiamsi pia sit; ergo causa rationabilis ultra pietatem requirit adæquationem et proportionem. Ut, verbi gratia, si quis ad redimendum vulgarem hominem captivum effunderet ingentem thesaurum, licet videtur id facere *ex causa pia*, non tamen faceret *ex causa rationabilis*; esset namque talis effusio imprudens et si fieret ex alienis divitiis alicui commissis ad dispensandum rationabiliter, esset invalida donatio, quantum ad illum excessum. Simile argumentum sumi potest ex illa particula, *justa*, quæ adjungitur ultra pietatem; nam justum non dicitur, nisi quod est adæquatum et proportionatum. Et in hac proprietate sumendum ibi est, ut aliquid ultra pietatem addere videatur. Dices, etiam in rigore dici non posse causam piam, nisi quæ est rationabilis, nec rationabilem, nisi quæ est justa. Respondetur, in rigore ita esse, si pia causa dicatur, non solum quæ in se et absolute sumpta est res quedam pia, sed etiam respective, seu in ratione causæ; quia vero contingit rem aliquam esse in se honestam et piam, quæ relata ad aliquem effectum non esset honesta causa ejus, ideo, ad explicandum utrumque in praesenti requiri, addiderunt Pontifices, causam hanc debere esse non tantum piam, scilicet, absolute et secundum se, sed etiam rationabilem et justam, quod perinde est, ac si dicarent, debere esse piam respective et in ratione cause. Et fortasse ad hoc magis explicandum addidit Clemens in dicta extrav. : *Commisit fidelibus salubriter dispensandum*; non enim dispensatur salubriter, nisi quod cum debita mensura et moderatione dispensatur. Et rarsus: *Ex propriis et rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione penæ*. Nam

5. Tertia sententia. — Probatur primo. — Est ergo tertia sententia affirmans ad valorem indulgentiae non sufficere causam alias piam vel honestam in se, sed requiri proportionatam effectui seu quantitati indulgentiae. Hanc tenet aperte Albert. Mag., in 4, d. 20, art. 17, et eamdem revera tenet ibi Bonav., q. ult., si attente legatur, et Richard., art. 3, q. 4; tenet etiam Adrian., materia de Indulg., concl. 2, et Aug. de Ancona, lib. de Potestate Papæ, q. 30, art. 5; Cajet., in Opusc. cit., q. 1 et 2, et latissime Cord., q. 20. Nec poterit quisquam de veritate illius sententiae dubitare, si ea consideret, quæ in duabus sectionibus præcedentibus diximus. Primo quidem, quia rationes factæ in præced. sect., probant eam causam, quæ necessaria est, ut concessio indulgentiae sit recta et justa, esse etiam necessariam ad valorem ejus; sed ut indulgentia justa et recte concedatur, necessaria est non solum causa pia, sed etiam proportionata, ut in 4 sect. ostendam est; ergo etiam ad valorem indulgentiae requiritur justa causa.

6. Probatur secundo. — Objectio. — Solutio. — Secundo, quia Pontifices non solum

propriæ causæ, perinde dictæ videntur ac proportionatæ et adæquatæ, ita ut sensus sit, indulgentiam nunc totalem, nunc vero partialiem concedi posse juxta exigentiam propriæ, id est, proportionatæ causæ, quæ sola rationabilis est.

7. Tertio suadetur. — Ultimo eadem conclusio explicatur. — Tertio, quia quantum concessio indulgentiae excedit causam, tantum in illa conceditur sine justa causa pro sola voluntate concedentis; ergo tantumdem habet nullitatis, seu quoad totum illum excessum non est valida; ergo, ut sit integre valida, requirit causam proportionatam. Posterior illatio manifesta est; prior vero constat ex dictis, quia omnis remissio facta pro sola voluntate concedentis sine alia causa, nulla est, quia illud non est munus dispensatoris, sed domini. Antecedens vero patet, quia effectus adæquatus tali causæ secundum debitam et rectam proportionem esset tantus, verbi gratia; ergo quidquid ultra additur, voluntarie et non *ex vi* talis causæ additur; unde quantum ad id, etiam ille non est actus dispensatoris, sed domini, neque est juxta leges et conditionem potestatis commissæ, quia non est justa distributio, sed dissipatio, neque in aedificationem, sed in destructionem. Et ad hunc modum possunt applicari omnes discursus sectionis præcedentis, quantum ad illum excessum. Et confirmatur, quia si pia causa sufficeret, satis esset affectus misericordiae, verbi gratia, ad animas purgatorii; nam hic etiam secundum se spectatus est pius et honestus, ut in prima sectione argumentabamur. Item a fortiori esset valida indulgentia, qua concederetur alicui, ut liberaret decem, vel etiam omnes animas purgatorii, recitando semel salutationem Angelicam, quia etiam illa est causa pia. Atque ita ex hac sententia sequuntur fere eadem incommoda, quæ sequentur, si indulgentiae possent pro sola voluntate sine causa concedi. Tandem potest hæc veritas in hunc modum explicari: nam ita se habet honesta causa ad indulgentiarum concessionem, sicut debita dispositio ad sacramentalem absolutionem poenitentis, vel ad receptionem cuiuscunque sacramenti; sed sacramentum semper operatur juxta dispositionem recipientis, nec potest confessor, etiamsi velit, majorem conferre effectum aut majorem remissionem penæ facere, quam sit proportionata dispositioni poenitentis; ergo nec Prælatus potest majorem indulgentiam concedere, quam sit pro-

portionata causæ; non est enim efficacior aut magis absoluta, ut sic dicam, potestas clavium in foro indulgentiae, quam in foro sacramenti, sed utraque est ministerialis, et intra præscriptos terminos continetur. Simile argumentum sumi potest ex dispensatione votorum, et aliis, quæ attingunt jus divinum, quia ad eorum valorem non solum causa, sed etiam proportionata causa necessaria est; ergo similiter, etc.

Ullima sententia præfertur et exponitur.

8. Primum notandum. — Hæc igitur sententia, absolute sumpta, vera est; oportet tamen illam amplius exponere, et fundamenta contrariae sententiae dissolvere. Advertendum igitur est triplicem proportionem (philosophorum more loquimur) posse considerari inter causam et effectum indulgentiae, scilicet, æqualitatis, et inæqualitatis, majoris vel minoris. Per se igitur loquendo, ad integrum valorem indulgentiae sufficit proportio æqualitatis; si tamen causa excedat (quæ dicitur proportio majoris æqualitatis) sine dubio etiam sufficiet, tum quia ibi includitur proportio æqualitatis, et aliquid amplius; tum etiam quia illa causa est pia, justa et rationabilis; tum denique quia causa potentior interdum operatur inferiorem effectum, quia necesse non est ut semper secundum totam suam potestatem operetur. At vero quando causa est inadæquata propter defectum, seu improprietatem minoris inæqualitatis, tunc procedunt omnia quæ diximus, quia causa naturalis nunquam operatur secundum hanc proportionem, nec moralis, si rationabiliter operetur.

9. An quando causa est inæqualis, operetur effectum sibi æqualem. — *Resolutio.* — *Implens partem operis non lucratur partem indulgentiae.* — *Etiam si pars operis sit adæquata toti indulgentiae, efficiens illam nihil lucratur.* — Hic vero queret aliquis, an hæc causa tunc saltem operetur effectum sibi adæquatum; nam omnes autores id videntur ut clarum supponere; non caret tamen difficultate. Quia supra dictum est, quando conceditur indulgentia sub conditione talis operis, qui facit tantum partem operis, non lucrari proportionatam partem indulgentiae, neque aliquid omnino, quia indulgentia conceditur per modum unius effectus indivisibilis; ergo, pari ratione, si causa est insufficiens ad totam indulgentiam, tota concessio est nulla; ergo *ex vi* illius nullus datur effectus etiam adæquatus;

vel e converso, si hic datur partialis effectus indulgentiae, quia est proportionatus tali causae, etiam dabitur pars effectus proportionata parti operis, quando illa tantum executioni mandatur, quia etiam tale opus est causa, propter quam conceditur indulgentia; ergo pars operis, licet sit inadæquata toti indulgentiae, erit adæquata parti ejus. Nihilominus dicendum est, talem indulgentiam superflua, seu superexcedentem, valere quantum ad aliquem effectum proportionatum causæ. Ratio est, quia hoc pendet ex voluntate concedentis; nam quoad hoc sine dubio habet hanc potestatem, ut per se constat. Quod autem voluntatem habeat, patet, quia vult concedere quantum potest; nam si vult et tentat concedere plus quam possit, a fortiori vult facere quantum potest; potest autem efficere effectum adæquatum tali causæ; ergo hoc vult, et quoad hoc saltem implet voluntatem suam. Neque est simile exemplum in contrarium adductum; nam hæc voluntas concedendi remissionem indulgentiae, conditionata est, scilicet sub conditione talis operis, et ideo, si conditio non impleatur, nihil operatur. In præsenti ergo casu conditio impletur, et quantum est ex hoc capite, totus conferetur effectus; tamen ex defectu potestatis non datur totus, et ideo datur pars, ad quam se extendit potestas, considerata proportione causæ. At vero in altero casu non impletur conditio, quia implere partem operis, non est implere conditionem; nihil enim sub ea conditione promissum est, sed sub conditione totius operis, vel plurium operum, si plura postulata sint, neque ex vi illius concessionis intelligi potest dispensatorem habuisse voluntatem concedendi aliquid facienti tantum partem operis. Unde non refert, quod illa pars operis sit proportionata parti indulgentiae; nam hæc propria non sufficit sine voluntate concedentis. Alioqui etiam contingere potest ut pars operis sit proportionata tali indulgentiae, ut si contingat opus postulatum esse excedens; tunc ergo lucraretur quis totam indulgentiam propter solam partem operis, quod sine controversia falsum est. Et unica ratio est, quia deest voluntas concedentis, et sicut voluntas non sufficit sine causa, ita neque causa sine voluntate.

10. Secundum pro vera sententia expositione notandum. — Adæquationem causæ et indulgentiae non consistere in indivisibili. — Corollarium primum. — Secundo observandum est, hanc proportionem, quam requirimus inter

hanc causam et effectum indulgentiae, licet eam vocemus æqualitatis, ad explicandam commensurationem inter causam et effectum, non tamen consistere in aliqua propria quantitate vel æqualitate in ratione meriti et præmii, vel satisfactionis et remissionis, neque in aliqua alia simili commutatione, ut ex dictis circa secundam opinionem satis constare potest. Consistit ergo in sola quadam prudenti æstimatione morali illius proportionis, quæ servari debet inter medium et finem, ita ut illa causa censeatur adæquata indulgentiae, ad quam obtinendam, vel procurandam, hic et nunc, pensatis omnibus cirenmstantiis, et concessio talis indulgentiae prudenter existimat medium proportionatum et conveniens. Probatur, tum quia, seclusis aliis modis æqualitatis, nullus alias superest, quo possit hæc propria declarari; tum etiam quia hæc causa, de qua agimus, solum concurrit in genere finis et motivi; ergo in eodem habere debet adæquationem cum concessione indulgentiae, quæ ad illam ut medium quoddam comparatur. Ex quo infero, adæquationem hanc non consistere in indivisibili, sed habere latitudinem, sicut pretia rerum dicuntur habere latitudinem rigorosi, moderati, et mitissimi pretii, intra rationem justitiae et æqualitatis, vel sicut medium ad finem habet latitudinem boni, melioris, et optimi, quæ cadunt sub honestam et rationabilem electionem. Cum ergo hæc adæquatio moralis sit, et secundum habitudinem medii ad finem, consimilem habebit latitudinem. Unde fieri potest, ut major et minor indulgentia, propter eamdem causam concessa, æque valida sit, quia contineri possunt in prædicta latitudine, si non sit nimius excessus.

11. Secundo infero, hanc æqualitatem seu proportionem non esse semper sumendam ex re ipsa, sed prout cadit sub prudentem electionem dispensantis. Ita tenet Corduba, q. 6 de Indulg., et q. 22, ubi citat Soto, Cajetanum et alios, et insinuat etiam Gerson, tract. de Indulg., consider. 9. Non est enim humanum in his rebus attingere semper punctum æqualitatis; et ideo non est verisimile Christum concessisse hanc potestatem cum tanta limitatione, ut si in re ipsa non attingat veram æqualitatem, non operetur totum quod intendit. Sufficit ergo, ut secundum regulas prudentiae humanae medium hoc judicetur hic et nunc eligibile secundum rectam rationem ad talem finem; alioqui nunquam possent Pontifices prudenter absolute

promittere vel concedere tantam vel tantam indulgentiam. Confirmatur, quia non plus petit Christus Dominus a suo ministro, nisi ut fideliter et prudenter thesaurum dispenset, juxta illud Matt. 24, et Luc. 12: *Quis putas est fidelis servus et prudens?* Imo neque inter homines plus requiritur, ut gesta, vel dispensata ab aliquo œconomia valida sint. Tandem commune axioma Theologorum est, clave non errante semper subsequi effectum solutionis, seu apertio cœli; quoties autem prudenter et fideliter fit dispensatio, quantum in homine est, clavis non errat; ergo integre consequitur effectum suum.

12. Objectiones contra præcedens corol. — Contra hanc vero illationem objici potest, quia in cæteris effectibus ex opere operato, si causæ necessariæ in re ipsa non subsint, quantumvis per ignorantiam intercedat prudens judicum vel existimatio, non satis est ad effectum conferendum; ergo idem erit in præsenti; par enim ratio esse videtur. Antecedens patet in ipso judicio sacramentali; nam, licet quis absolvat eum, quem prudenter existimat esse disponentem, ideoque absolvendum, imo etiamsi ipsem, qui absolvitur, idem invincibiliter existimet, si tamen in re non est dispositus saltem per veram attritionem, absolutio non tenebit, neque habebit effectum. Et similiter quamvis confessor pœnitentiam imponat, quam prudentiali judicio existimat esse æquivalentem ad satisfacendum integre ex opere operato, si tamen re ipsa juxta mensuram et institutionem divinam non est sufficiens, non auferet totum pœnæ reatum. Idem argumentum fieri potest de cæteris sacramentis; nam, licet prudenter dentur, vel recipientur, si tamen in re ipsa non inveniant necessariam dispositionem, non consequuntur effectum; idemque est in Missæ sacrificio. Neque in hoc indulgentiarum negotio videtur esse aliqua specialis causa, aut necessitas, ob quam causa prudenter existimata sufficiat, etiamsi in re ipsa non sufficiens, quia ex hoc quod talis indulgentia non valeat quod totum, nullum sequitur grave incommodum, et alioqui cum hæc remissio fiat in divino judicio, magis consentaneum est, ut mensuretur veritati ipsius rei, quasi speculativa, et non tantum veritati practicæ ipsius hominis; hac enim ratione in sacramentali judicio ita fit, quamvis etiam illud judicium commissum sit homini, cui difficillimum est rei veritatem semper attingere.

Satisfit argumentis primæ sententiae.

14. Quorundam exposicio ad D. Thom. — Cajetani interpretatio. — Superest, ut fundamentis prioris sententiae satisfaciamus, in quibus præcipuum negotium nobis faccessit auctoritas D. Thom., quem multi ex eius discipulis interpretari conantur. Quidam autem, illum locutum fuisse de indulgentiis per modum suffragii, quia potest majus suffragium offerri, quam causa posset. Sed imprimis D. Thom. nihil distinguuit, et de eadem indulgentia negat postulare causam adæquatam, de qua affirmat require piam causam; constat autem hoc affirmari de quacunque indulgentia; ergo et illud negari. Deinde, etiam de indulgentia per

modum suffragii illud est falsum; nam in ea etiam sit dispensatio thesauri, estque infallibilis, si debite fiat, atque adeo vera indulgentia, ideoque de illa procedunt omnes rationes factae. Aliter ergo respondet Cajet., tom. I Opusc., tract. 15, c. 8, ad 1, D. Thom. solum voluisse docere, propriam causam dantem valorem indulgentiae quoad ejus quantitatem non esse illam, quæ movet ad concedendam indulgentiam, sed esse magnitudinem thesauri satisfactionum Christi et Sanctorum, ideoque hinc esse sumendum valorem effectus indulgentiae in tanta quantitate, et non ex causa. Sed non satis percipio, quid sibi velit hæc responsio; nam si sit sensus, magnitudinem causæ non esse sufficientem ad indulgentiam sine magnitudine thesauri, hoc verissimum est, neque auctores, cum quibus D. Thomas disputat, oppositum dicebant. Si vero sit sensus, magnitudinem thesauri esse sufficientem causam, sine alia sufficiente causa ex parte finis, hoc est quod improbamus, nec per hoc D. Thomas excusat ab illa sententia. Si denique sit sensus, divitias thesauri esse quasi immediatam causam, vel formalem, vel efficientem effectus indulgentiae, aliam vero causam, de qua disputamus, non esse efficientem, imo nec concurrens immediate ad ipsum effectum, sed movendo eum, qui indulgentiam concessurus est, hoc quidem totum verum est, nihil vero ad rem spectat, quia hic solum contendimus, illam causam in suo genere, et eo modo quo concurrit, debere esse proportionatam, et hujusmodi esse necessariam; et hoc videtur negare D. Thomas.

15. *Alia expositio. — Præcluditur. — Cordubæ responsio.* — Alii ergo illum exponunt, quod solum neget requiri causam ex se æqualem effectui indulgentiae, in secundo sensu supra tractato circa secundam opinionem, non vero quod neget requiri causam proportionatam effectui. Sed huic expositioni obstat, quia D. Thomas prius refert duas illas opiniones, ut distinctas, scilicet, quæ postulat justam et adæqualam estimationem, et quæ requirit proportionatam causam, et utramque reprobatur, et absolute concludit, quamecumque causam, quæ in utilitatem Ecclesiæ vergat, et honorem Dei, sufficientem rationem esse indulgentias elargiendi. Item in rationibus, quibus ultur, hunc sensum plane indicare videtur. Et ideo alii fatentur, D. Thom., in 4, id sensisse, credunt tamen mutaturum fuisse sententiam, si in Summa ad locum illum per-

venisset. Quod omnino contendit Corduba supra. Et revera est apparens, si corticem tantum illius quæstiunculæ D. Thom. inspiciamus.

16. *Impugnatur. — Verus D. Thomæ sensus.* — Nihilominus snaderi non possum illam fuisse D. Thomæ mentem. Nam ipsem in inferiori, d. 45, q. 2, art. 3, q. 2, cum dixisset, indulgentias posse concedi pro defunctis indirecte, seu per actionem vivorum, subdit hæc verba: *Nec tamen sequitur, quod Prælatus Ecclesie possit pro suo arbitrio animas a purgatorio liberare, quia ad hoc, ut indulgentiae valeant, requiritur causa conveniens indulgentias concedendi, ut supra, d. 20, dictum est.* In quibus verbis, *causa conveniens*, significare debet non tantum causam piam, sed etiam proportionatam. Quod patet, tum ex vi verborum, quia alias revera non est causa conveniens; tum maxime quia alias non solveret D. Thom. difficultatem quam intendit. Nam, si quælibet causa honesta reputanda est conveniens ad valorem indulgentiae, profecto facile posset Prælatus Ecclesiasticus suo arbitrio animas omnes a purgatorio liberare, quia suo arbitrio potest causam convenientem invenire, si quælibet honesta sufficit. Cum ergo D. Thomas in hoc posteriori loco ad priorem se referat, dicendum est, ibi per causam piam, causam etiam convenientem et proportionatam intellexisse, quia alias non est pia simpliciter, seu respective in ordine ad talem effectum. Et hoc ipsum videtur declarasse ibidem D. Thom., in solut. ad 5, dicens, requiri causam legitimam; nam revera legitima non est, si proportionata non sit.

Unde cum ibidem in solutione ad 1 ait, quando Prælatus inordinate concedit indulgentias, ipsum quidem peccare, subditos vero indulgentias lucrari, intelligendus est, non de inordinatione substantiali, qualis esset defectus cause legitimæ, sed accidentalis, qualis esset, aut nimia frequentia, vel inconsideratio alieujus nocimenti, quod ex abuso subditorum interdum sequi potest, de quo præcipue ibi loquebatur D. Thomas. Juxta hunc vero sensum fortasse potuisset D. Thom. non reprehendere tertiam sententiam, quam ibi refert. Videtur tamen illam in hoc sensu referre, quod dixerit, ad integrum valorem indulgentiae necessarium esse ut opus injunctum pro indulgentia, saltem ut relatum ad causam indulgentiae, sit condignæ satisfactionis aut meriti ad effectum indulgentiae; in quo sensu merito reprehendit D. Thom. illam

autem hic favor cum debita moderatione, qualis a nobis explicata est, exhibendus sit, ratio justitiae, et communis utilitatis postulat, ut aperte sumitur ex dict. c. *Cum ex eo, et ex aliis Pontificibus.* Quod vero difficile sit hanc prudentiam servare, non est mirum, nam etiam est difficile universam Ecclesiam in rebus spiritualibus et divini quodammodo ordinis gubernare. Quæ difficultas singulari Spiritus Sancti assistentia superatur; et non parum minuitur moderatione a nobis adjuncta, quod sit satis, causas esse adæquatas, secundum regulas humanæ prudentiae.

17. *Fundamentum primæ sententiae solvitur.* Ad priorem de consuetudine Ecclesiae dicitur primo, nihil obstare, quod pro eadem causa major vel minor indulgentia interdum concedatur, tum quia in causa proportionata potest esse latitudo, ut dictum est; tum etiam quia potest unus Pontifex non concedere indulgentiam adæquatam causæ, sed minorem, in quo non errat, sed minus liberalis est. Secundo dicitur, interdum videri eamdem causam materialiter, seu propter similitudinem operis, vere tamen non esse eamdem secundum valorem et estimationem moralem, consideratis omnibus circumstantiis et respectibus propter quos potest inesse major utilitas, vel necessitas, in uno tempore quam in alio. Unde dicitur tertio, non esse facile ab aliquo judicandum, graves indulgentias concedi a Pontificibus propter leves causas, ut in sect. 5 latius dicturi sumus, quia gravitas causæ non est pensanda solum ex opere quod injungitur, sed præcipue ex alio altiori bono, quod ad Dei gloriam, et utilitatem Ecclesiæ per illud medium consequi procurat, ut sequenti sectione explicaturi sumus.

18. *Secunda ratio eluditur.* — Ad secundam rationem negamus imprimis, hinc sequi parvum esse indulgentiarum favorem, cum causa proportionata non tollat quin per indulgentias remittantur hominibus reatus poenarum ultra proprium eorum meritum et satisfactionem, in quo consistit favor indulgentiarum. Quod

autem divinus honor et gloria, etiam minimum, ut talis finis improporionatus per tale medium inquiratur, quia etiam satisfactio propria et vindicta delictorum pertinet ad divinum honorem, qui saepè est longe major quam ille qui redundare posset ex causa pia, levi et improporionata. Oportet ergo ut, om-

nibus pensatis, resultare credatur major honor Dei ex concessione indulgentiae, quam sine illa posset sperari ex rigorosa peccatorum vindicta.

SECTIO IV.

Utrum necesse sit causam indulgentiae esse publicam, seu ad commune bonum pertinere.

1. Prima opinio. — In hac quæstione expli-candæ nobis sunt magis in particulari causæ indulgentiarum, et ex earum cognitione clariora fient quæ hactenus diximus. Præcipua vero controversia circa has causas est, an sufficiat privatum commodum, aut personalis necessitas alienus fidelis, vel necessaria sit publica utilitas Ecclesiæ. Et hoc etiam spectat, an hæc utilitas debeat esse spiritualis, vel sufficiat temporalis. Item, an debeat esse extraordinaria ob necessitatem repellendi aliquod malum miminens, vel sufficiat ratio promovendi commune bonum Ecclesiæ, quæ ordinaria causa et frequens esse potest. Est igitur aliorum opinio, necessariam esse omnino causam publicam, nec sufficiere privatam. Quod his fere verbis asseruit Albertus, d. 20, art. 17. Et idem sentit Soto, d. 21, q. 2, art. 2, ubi notat, cum D. Thom. et Doctores dicunt, indulgentias debere concedi in utilitatem Ecclesiæ, intelligendum esse, id est, in bonum commune ejus; imo addit, non concedendas esse, nisi ingruente aliqua Ecclesiæ utilitate. *Nam dare (inquit) indulgentias nulla tali imminentे causa communi, sed ob causam particularem, nempe intuitu et precibus cuiusdam personæ nobilis, vel propter particularem devotionem ad aliquod sacellum, vel ad exaltandam suam auctoritatem, nec res antiqua est, nec sinceritatem causæ, quæ in concedendis indulgentiis necessaria est, præ se ferre videtur; quare neque solidam habent ratioris certitudinem.* Fundamentum, quod Soto adducit, solum est, quia thesaurus Ecclesiæ bonum commune est; ergo non nisi pro alio bono communi dispensandus est. Et confirmatur, quia hic videtur esse mos antiquus Ecclesiæ, ut colligere licet ex omnibus illis indulgentiis, quæ in decretis, et in Conciliis leguntur.

2. Secunda opinio. — Tertia opinio. — Alii vero existimant, privatam causam sufficere, dummodo pia sit, et indulgentiae, quæ conceditur, proportionata. Et hæc sententia recte

D. Thom. et aliorum auctorum, qui ad valorem indulgentiae ex parte cause nihil aliud requirunt. Et quamvis interdum dicant debere esse in utilitatem Ecclesiæ, tamen neque asserunt, hunc finem debere esse immediatum, nec declarant, hanc utilitatem debere esse publicam, aut in omnibus membris, cum tamen unius membrae commodum in totius corporis utilitatem redundet, si cetera paria sint, seu aliunde non sequatur majus incommodum. Nonnulli vero antiqui addiderunt, praeter utilitatem, vel necessitatem Ecclesiæ, aut loci in cuius gratiam conceduntur indulgentiae, requiri semper causam ex parte lucrantis, nimirum, quod sit impotens ad satisfaciendum alio modo; nam id solum quis potest per indulgentias lucrari, quod ipse non potest solvere, ut patet ex Altisiod. et aliis antiquis supra citatis. Sed hæc sententia falsa est; nam, licet hæc causa sit optima, quando intercedit, et aliquando possit sufficere, ut dicemus, non tamen est simpliciter necessaria, ut recte D. Thomas et post illum omnes docuerunt, quia nulla ratione, vel auctoritate ostendi potest illa necessitas, et sine illa potest esse causa sufficiens ad liberaliorem remissionem faciendam, sicut potest dari causa sufficiens ad dispensandum votum, etiamsi aliquis non sit impotens ad illum impleendum.

3. Proponuntur variis modis concedendi indulgentias. — Ut ergo veram sententiam, totamque doctrinam declaremus, advertendum est, indulgentiam variis modis et personis concedi posse: primo generaliter toti Ecclesiæ, sive immediate ipsis personis, ut omnibus facientibus hoc vel illud, sive mediante aliquo loco pio, ut omnibus orantibus in tali loco. Secundo conceduntur indulgentiae pro aliqua communitate particulari, ut pro tali religione, pro tali populo, aut provincia. Tertio concedi possunt aliqui personæ tantum pro illa; nihil enim vetat; nam potestas Petri generalissima est, et thesaurus ita potest circa unum dispensari, sicut circa multos, et causa legitima etiam potest facile subesse. Quarto potest indulgentia concedi uni personæ, non pro illa tantum, sed etiam pro aliis, quod potius est illam concedere multis ad petitionem unius. Et juxta hos modos possent alii facile cogitari, sed omnes ad hos reduci possunt servata proportione.

nor, qui ex his locis publice et apud multos semper resultat, merito dici potest communis Ecclesiæ utilitas.

4. Primo igitur indulgentia, quæ toti Ecclesiæ conceditur, regulariter requirit causam communem immediate pertinentem ad utilitatem totius Ecclesiæ, vel certe alicujus principalis partis ejus, ut unius regni vel provinciæ. Hoc recte probat usus Ecclesiæ, et decreta superius citata, et ratio, quia causa debet esse effectui proportionata. Dixi autem, *Vel alicujus principalis partis ejus, quia sæpe conceditur indulgentia vel Jubilæus toti Ecclesiæ pro defensione vel salute unius provinciæ, ut experientia constat.* Et hujusmodi videtur illa indulgentia, quæ pro recuperanda Terra sancta conceditur in Concil. Later., in fine; quæ etiam extendit ad pugnantes contra haereticos, ibid., cap. 3, et habetur in cap. *Excommunicamus*, 1, § *Catholici*, de Hæret. Et ratio est, quia bonum unius partis principalis est maximum bonum totius corporis: et quia membra debent se juvare, maxime in his rebus, quæ magna ex parte corpus totum attingunt.

5. Si indulgentia sit concessa personis mediante loco, satis est, ut causa locum attingat. — Hic tamen advertere necesse est, quando hæc indulgentia non conceditur immediate personis, sed mediante aliquo loco, tunc satis esse, ut causa indulgentiae locum illum attingat immediate, aut Sanctum aliquem, qui specialiter in eo loco colitur, etiamsi ex parte personarum indifferenter omnibus concedatur. Id constat ex usu: nam hoc modo conceduntur indulgentiae visitantibus hanc vel illam Ecclesiam, et celebris indulgentia anni Jubilæi visitantibus Apostolorum limina. Item hoc modo in dedicatione alicujus templi conceditur indulgentia specialis omnibus accedentibus, juxta cap. *Quod autem*, de Pœnit. et remiss. Et ratio est, quia juxta modum indulgentiae debet esse modus causæ, et utilitas ejus; sic enim servatur proportio. Item, quamvis hujusmodi templum particulare videatur, tamen ejus celebritas et favor redundant in omnium fidelium utilitatem, ut constat de monumentis Apostolorum, et celebrioribus Ecclesiis B. Virginis. Quod si aliqua sunt loca, quæ magis pertinent ad particulares provincias, vel populos, etiam indulgentiae talibus locis concesse, specialius redundant in bonum fidelium illius provinciæ, vel populi: et ita semper servatur proportio, præterquam quod honor cujuslibet Sancti, et divinus etiam ho-

7. Non oportere causam oriiri ex malo imminentे, sed sufficiens boni augmentum. — Tandem adverto, non esse necessariam causam, quæ ex aliqua peculiari necessitate, aut imminentे malo nascatur, sed sufficientissimam causam esse Christiani populi reformationem, vel spirituale augmentum; quæ causa nunc maxime est in usu; nam Christianus populus multum movetur ad pietatem et frequentem usum sacramentorum per hujusmodi indulgentias et remissiones; et idcirco Summi Pontifices frequenter concedunt in-